

1945 Døde tyskere under krigen i vårt nærmiljø

Det finnes i Norge omkring 30 000 graver etter utenlandske statsborgere fra krigen, hvorav mer enn halvparten består av russere (15 500). Norge mistet under krigen 10 262, inkl. de 689 norske borgere som falt i tysk tjeneste på Østfronten. De sivile tapene var langt høyere enn de rent militære tapene på ca. 2 000. Bare i handelsflåten omkom 3 638 personer. 610 norske jøder døde eller ble drept i politisk fangenskap. Alle i utlandet. Av disse var 49 under 15 år, og 35 mellom 15 og 20 år. Det ble registrert 65 likviderte nazister og angivere, hvorav to kvinner.

Det er ingen som vet helt nøyaktig hvor mange tyskere som mistet livet i Norge under krigen, men de fleste eksperter vil ha det til at i overkant av 11 500 måtte bøte med livet, alt inkludert. Det vil si at et stort antall også mistet livet gjennom ulykker, selvmord og eksekusjoner. Svært mange mistet livet i flyulykker. Bare rundt Trondheimsfjorden, med utgangspunkt i Værnes, Lade og Ørland - var det over 140 tyskere som mistet livet, toppen en håndfull som resultat av en luftkamp eller nedskytning. Fw200 Condor var en vrien flygemaskin, med flere tekniske problemer og strukturelle svakheter. Den var dessuten meget sårbar ved avgang, som skulle koste tyskerne dyrt på Værnes. Mer enn 10 slike fly havarerte rundt Værnes.

Etter krigen ble det raskt slått fast som *sannheter* hvor mange tyskere som falt i de ulike - og få - kamphandlingene. Dette spredde seg som ild i tørt gress, og de ulike *veteraners* erfaring og anslag ble tatt for reelle tall. Enkelte ble og i sin glans litt større helter enn meningen, og i sin iver kunne

nok visse tall få ganske så gode vekstvilkår, blant annet hos yngre mennesker som brakte nyheten videre. Svært få ble motsagt. Alt dette er helt naturlig og en del av det psykologiske limet som skal binde folket sammen i stolthet. Flere skrev ned sine tall rent ut i fra rykter, og en bok kort tid etter krigen ble lett et sannhetsvitne. Dokumentasjonen var temmelig fraværende. Det som skapte feller hva gjelder bruk av tallmaterialet, var den altfor lettvinde bruken av ordet *falne*.

I *Slaget om Garberg bro*, har enkelte påstått at det gikk i vei over 500 tyskere de fem dagene slaget varte. Og de med litt mer edruelig forhold har kommet til at 174 falt. Dette ble synonymt med drepte tyskere. Andre igjen har benyttet tallet 100 døde. Trolig døde 3 til 6 tyskere i Selbu. Hva gjelder kampene om Ingstadkleiven fort (Hegra festning) synes enkelte å ha hentet sine opplysninger fra boka til en som selv var med, og som kom med bok allerede i 1946. Vedkommende fremstår som et naturlig sannhetsvitne. Tallene hva gjelder drepte og sårede ble ikke imøtegått. De fikk overleve og lever "godt" den dag i dag hos mange i dalføret. Først tar vedkommende for seg en episode sørøst av festningen, som resulterte i 3 drepte og 7 sårede tyskere. Noen sider lengre bak blir et anslag på 260 drepte og sårede fremsatt. Videre heter det seg "*Etter disse angrepene ble mange fullastede jernbanevogner med drepte sendt med tog fra Hegra....*". Likeledes: "*Men ennå i lang tid fremover kunne en finne døde tyskere i terrenget. Det ble således brakt ned 37 drepte tyske soldater ut på sommeren 1940 og så sent som i 1942 ble det funnet 7 drepte tyskere som lå i et trangt dalsøkk rett sør av festningen. Det er slått fast at tyskerne hadde store tap under felttoget i Hegra. Skal en tro en østerriksk offisers beretning, var antallet på drepte og hardt sårede 900 mann, og lette sårede 200 mann....*". I bøkene til Karl H. Brox om Hegra festning - som også henviser en del til vedkommende veteran, benyttes også "*store tap*" og "*nye tap*". Hva som ligger i disse uttrykkene er uklart. I sin bok fra 1988: *Kampen om Hegra* faller Brox til slutt ned på 20 drepte og sårende.

Det er litt uheldig når en bruker *drepte* og *sårede* under det samme tallet. Tallet 260 kan teoretisk bestå av 1 drept og 259 sårede. Men ettertiden leser det ikke slik. Det er trolig slik at den som leser ofte blir sittende igjen med det selvpålagte, det mest dramatiske, nemlig 260 døde. Spesielt når et tall knyttes opp mot ordet "falne". På dette viset blir slike tall som et gjenbruk. Andre forfattere og skribenter forsterker inntrykket og tallene ved ukritisk å benytte det som tidligere er skrevet.

Alt dette blir noe underlig, da trolig tyskerne ikke engang selv hadde mer enn 200 mann i området. Personlig kan jeg ikke finne flere enn tre drepte tyskere med relasjon til Hegra: Herrmann, Finz og Schmitt. Vitner jeg har snakket med sier at det var enkelte lik under en pressenning på en lastebil en dag i april (se bind 6, side 82). Dette må vi tro på, men en av ovennevnte kan være blant "enkelte", så det behøver ikke være et større antall enn 4-5 stk som ble drept på tysk side i forbindelse med Hegra i april/mai 1940. Det er et stykke igjen til 260!

For meg synes det som om mange ikke har noen dokumentasjon, men henger seg på en følelsesbølge. Rykter og ubekreftede påstander fikk naturlig nok lett spill. Stemningen og følelsene var spesielle både i 1940 og 1945/46. En påstand ble lett til en sannhet. Folket og landet trengte helter og positive hendelser. En stolte naturligvis på primærkildene, som i seg selv var uskyldige der de red av sted på en bølge av "ønsker". De var selv vitner til at noen *falt*, trakk seg tilbake og/eller forsvant. Disse synsinntrykkene ble raskt omgjort til *falne* og *tap* hos motparten. Det styrket kampmoralen. Alt så naturlig. Vedkommende forfatter fra 1946 og hans likesinnede var kanskje delvis uskyldige. Kun offer for det menneskelige, nemlig konklusjoner gjennom bevitnede bevegelser og følelsesutbrudd hos en gruppe menn under press.

Vi ser fra andre plasser i landet at samme lettvinde omgangen med tall gjør seg gjeldene. Og de som fortalte om sin erfaring, sitt selvsyn og sine kilder, trenger ikke å ha tatt feil eller bevisst lagt

på. Men som nevnt blir tall lett et ukontrollerbart signal når det legger ut på vandring. Ei *vandresoge* kan pussig nok overleve i generasjoner. Den gir folket styrke og identitet, slik tradisjonsfortellinger gjennom århundrer har bundet folket sammen. Og nåde den som rører ved vår "historie". Kjente plasser og hendelser i et nærmiljø blir lett ei hellig ku. Og det er ikke bare Stjørdalen som sliter litt med sine dokumentasjoner. Se på Nord-Østerdalen og Gauldalen. Prosten Klute skrev i marginen i en begravellesprotokoll at 37 tyskere falt den 2. mai ved Os. I et bokverket straks etter krigen står det at lokalbefolkningen mener det var over 40 "falne". Men på Havstein hviler kun fire eller fem som døde i området den 2. mai. I Singsås var det trolig 11 som "falt" (døde?), men der sies det fra lokalt hold at 164 tyskere gikk i vei. Minner om at 37 tallet også ble brukt vedrørende Hegra, likeså 164 tallet er ikke ulikt 174 tallet fra Selbu. Har noen tall vært ute på vandring?

Ser en på de store tallene som har fått overleve på folkemunnet i ulike dalfører, så må en kunne ha lov til å stille spørsmålet: Hvor ble det i så fall av likene? Noen fantaster har svart at tyskerne samlet de sammen i en stor haug og brente dem. Dette er tvilsomt, for å si det mildt. Tyskerne var generelt meget nøye på registreringer og det seremonielle. Ser en i relasjon til *Slaget om Garberg bro* og *Hegra festning*, kan en selvsagt hevde at det forefinnes omkring 60 gravlagte tyskere på Havstein fra perioden frem til midten av mai 1940 - uten såkalt "ort", det vil si uten navngitt sted hvor de døde. Svært mange av disse kan elimineres ut i fra at deres relaterte og dokumenterte kompani, staffel etc. ikke deltok i Selbu eller Hegra. Jfr. Marinen og Luftwaffe. Og hvorfor skulle ikke eventuelt drepte tyskere i Selbu og Hegra lett kunne identifiseres og oppnå samme dokumentasjon og gravplass som de andre tyskere fra Selbu og Hegra som ligger på Havstein?

Krigshistorie har en tendens til å bli heroisk. De få trefningene ble fremhevet betraktelig i den første etterkrigstiden. Når en satt med en vinnerfølelse, ble de patriotiske stemninger noe opphetet - og flere helter kom plutselig frem i lyset selv der motstanden var temmelig ubetydelig. Opponenten ble lett tallmessig. En tradisjonsfortelling ble født. Den gikk i arv. Dokumentasjonen var uhyre enkel, nemlig: *de gamle sa så* eller *de som var med sa så*. Hvem kunne - eller våget - å motstride det der og da? Vi trengte, - og trenger helter. Å hegne om de få vellykkede er naturlig. Noen så trolig gjennom fingrene med at de ble litt flere både de som falt og de som felte. Bare det å være i nærheten ga oss en helt!

Hva gjelder Tirpitz, har flere hevdet at tyskerne mistet flere inne på Værnes i forbindelse med engelskmennenes fire raid våren 1942 (se bind 3 - side 108). Dette er sannsynligvis feil. Det var kun en på Værnes som ble drept den ene natta angrepene mot Tirpitz kom. Derimot omkom det minst fem tyskere på Værnes grunnet engelske bomber den 13. juni 1940.

Men så har vi det motsatte, nemlig en form for underdokumentering. Gjennom flere tiår har det blitt hevdet at det var kun en tysker som omkom i forbindelse med Tirpitz sine *direkte* operasjoner i Fættensfjorden mellom den 16. januar 1942 og den 11. mars 1943. Dette er og trolig feil. Denne ble sågar blandet sammen med en episode nordpå. Se bind 7 - side 107. Undertegnede har funnet ut at det døde en tysker om bord på Tirpitz av hjerteslag den 26. januar 1942. Hans navn var Fredrich Stahl. Den 20. april samme året får en soldat knust hjerneskillen (arbeidsulykke) om bord på Tirpitz og dør. Han het også Fredrich, Fredrich Dullmann. Og den 28. april under engelskmennenes raid mot Tirpitz dør en tredje Fredrich av en bombesplint ved et flakbatteri på Langstein. Ved siden av ham stod Alfred Rittberger og Josef Weininger. De blir også truffet og

Alfred von Tirpitz (1849 - 1930)

omkommer. En Alfred Keusemann omkommer samme natt av granatsplinter i Trondheim. Vi må gå ut i fra at "Trondheim" i dette tilfellet er et videre begrep, og at vedkommende omkom som følge av engelskmennenes *raid* mot Tirpitz. Under neste *raid*, natten til den 29. april, mister Johann Querfeld, Willibald Dittel, Hugo Keidler og Phillip Bross livet av bombesplinter på Frosta, i Lofjorden og "Trondheim". Så totalt dør 11 + 1 tyskere i forbindelse med Tirpitz opphold her i Trøndelag, skipet oppkalt etter storadmiral Alfred von Tirpitz (1849-1930). I Tyskland er det svært få som heter Tirpitz. Den siste omkomne tyskeren av de 12 er en ikke så liten merkverdighet. Den 14. april 1942 mister en mann livet i en ulykke om bord i ubåten U657 inne i Trondheim (Dora) - altså i samband med at Tirpitz lå i Fættensfjorden. Vedkommende var en Fähnrich zur See, født den 31.08.1923. Han falt fra ubåten og ned i tørrdokken. Hans navn var Alfred von Tirpitz!

Tyskere omkommet i forbindelse med Tirpitz og/eller i nærmiljøet

Dato	Sted	Navn	Årsak	Havstein
1940.04.15	Hegra	Herrmann, Hans-J	I kamp	XXVII-27
1940.04.25	Hegra	Finz, Johan	I kamp	
1940.05.04	Hegra	Schmitt, Richard	I kamp	XI-41
1940.04.30	Selbu	Fleischmann, Georg	I kamp	
1940.05.02	Selbu	Hacht, Willi	I kamp	XVIII-37
1940.05.02	Selbu	Schneider, Karl	I kamp	XII-63
1941.03.20	Stjørdal	Trintweh, Hubertus	Selvmord	XXV-34
1942.05.31	Stjørdal	Matschas, Friedrich	Selvmord	I-35
1942.06.30	Stjørdal	Engnath, Willi	Sykdom	V-52
1944.07.07	Stjørdal	Ogait, Fritz	Drukning	X-15
1945.02.18	Stjørdal	Metag, Max	Sykdom	XXVII-25
1940.06.13	Værnes	Ebert, Wilhelm	Bombe fra eng fly	XI-70
1940.06.13	Værnes	Hildebrandt, Walter	Bombe fra eng fly	XXIX-37
1940.06.13	Værnes	Holzer, Josef	Bombe fra eng fly	XII-78
1940.06.13	Værnes	Schnorrenberg, Peter	Bombe fra eng fly	XI-37
1940.06.13	Værnes	Strecher, Kurt	Bombe fra eng fly	XVIII-36
1942.04.28	Værnes	Zander, Walter		XVI-46
1944.05.08	Værnes	Grosser, Rolf	Luftangrep	XX-63
1944.08.05	Værnes	Mierendorff, Herbert	Drukning	XIII-28
1945.03.15	Værnes	Freiberger, Joachim	Splinter	XXIX-19
1945.03.30	Værnes	Eichstaedt, Willi	Flyangrep / splinter	XXX-9
1941.06.15	Hoplafjorden	Piepenbring, Heinz	Druknet?	
1942.01.26	Tirpitz	Stahl, Friedrich	Hjerteslag	VI-37
1942.04.14	Trondheim	Tirpitz, Alfred von	Ubåt 657 (ulykke)	IV-79
1942.04.20	Tirpitz	Dullmann, Friedrich	Knust hjerneskalle	III-71
1942.04.28	Langstein	NN, Friedrich	Bombesplinter	XV-41
1942.04.28	Langstein	Rittberger, Alfred	Bombesplinter	XXX-3
1942.04.28	Langstein	Weininger, Josef	Bombesplinter	XXIII-38
1942.04.28	Trondheim	Keusemann, Alfred	Granatsplinter	XVI-29
1942.04.29	Frosta	Querfeld, Johann	Bombesplinter	XXIX-4
1942.04.29	Lofjorden	Dittel, Willibald	Bombesplinter	XII-2

1942.04.29	Trondheim	Keidler, Hugo	Bombesplinter	XII-2
1942.04.29	Trondheim	Bross, Phillip	Bombesplinter	XXVI-3
1945.02.07	Frigården	Cramer, Wilhelm		XXVI-24
1945.02.10	Hommelvik	Unruh, Kurt	Overkjørt av tog	XXVI-25
1945.06.30	Fløan	Malik, Eduard	Mine	XVIII-52
1945.11.21	Langstein	Kramer, Gerhard	Drukning	

Tyskere omkommet i forbindelse med flyhavarier

Dato	Sted	Navn	Flytype	Antall
1940.04.18	Rissa	Witt, Arnold, Georg	He115	3
1940.04.22	Limingen	Schradaer, Schulz, Günther	He115	3
1940.05.24	Lånke	Bergmann, Deichert, Heinze, Hoch, Weichert	He111	5
1940.06.17	Værnes	Degelman	Bf109	1
1940.07.21	Linesøy	Weber	Bf109	1
1940.07.30	Trondheim	Müller, Behrmann	Ar196	2
1940.10.08	Trondheim	Wolff		1
1940.10.25	Hommelvik	Groth	Ju52	1
1941.04.17	Trondheim	Schillenback	Ju87	1
1941.05.18	Skatval	Blaszellner	Bf109	1
1941.06.27		Liebe, Holle, Köhler, Lüders, Riess	Ju52	5
1941.06.27	Fosen	Mayer, Metz, Rif, Rua, Knoll, Müller, Hengst, Berger	Ju52	8
1941.09.13	Trh.fjorden	Schenker, Schast, Hilger, Hell, Heller	Bv138	5
1941.12.03	Værnes		Ju52	4
1942.01.12	Lade	Beyer	Ju87	1
1942.01.13	Ørland	Süssengut	Bf109	1
1942.03.12	Trh.fjorden	Klein, Klauss	Bv138	2
1942.04.02	Ørland	Pörzel	Bf109	1
1942.04.05	Hitra	Herb, Schmiers, Gross, Brenner, Kaschura	Ju88	5
1942.04.29	Værnes		Fw200	6
1942.05.25	Værnes	Löhmann, Seifert, Voss	Fw200	3
1942.06.29	Frosta	Porscher	Bf109	1
1942.07.02	Ørland	Ortnes		1
1942.08.29	Ørland	Bruns	Fw190	1
1942.08.29	Lånke	Jochimsen, Schörrer, Hauck, Vellner, Wiesner, Wagner, Schäfer	Fw200	7
1942.10.29	Ørland	Fahje, Ramm, Cordes, Kraus, Laucks, Elpers	Fw200	6
1942.11.17	Trh.fjorden	Landsberg	Bv138	1
1943.01.21	Frosta	Koch	Fw190	1
1943.01.27	Trh.fjorden	Marquardt, Hennhöfer, Freye, Brabender, Rabatzki	Bv138	5
1943.03.11	Ørland	Jasbeck	Fw190	1
1943.03.16	Værnes	Pfitzenreuter, Suchan, Paulsen, Gaiser, Annighöfer	Fw200	5
1943.03.19	Lade	Grundhöfer	Bf109	1
1943.03.23	Åsenfjorden	Kolbe	Bf109	1
1943.06.13	Trh.fjorden	Neumann	Bv138	1

1943.07.11	Værnes		Fw200	7
1943.08.26	Drageid	Schütze, Ulitzka, Symma	Ar232	3
1943.09.04	Lade	Karger	Lade	1
1943.10.14	Værnes	Brunner	Fw200	1
1943.10.25	Trondheim	Wawrzin	Bf109	1
1943.12.14	Frøya	Wilkening, Anders, Juchelka, Tölle, May, Schürhoff +1	Do24	7
1944.03.20	Værnes		Fw200	3
1944.03.26	Hitra	Hermann	Fw58	1
1944.04.22	Værnes	Hoese + 2	Ju88	3
1944.05.08	Vuddudalen	Bolz, Sigel, Hilburg	Fi156	3
1944.08.14	Malvik	Biberger, Markert, Meyer, Pfeifer, Sander, Neubauer, Walther	Fw200	7
1944.08.14	Malvik	Meyer		1
1944.08.25	Smøla	Wagner	Bf109	1
1944.12.10	Øysand	Echstein, Koeppen	Ju188	2
1944.12.14	Værnes			8
1944.12.14	Muruvik	Nordalm		1
1945.05.08	Værnes	Liebert	Ju88	1